

ЛИСТИ ДО ОЛЕКСАНДРА СМОТРИЧА*

Від Юрія Лавріненка

№1

1.9.1948

Високоповажний п.Смотрич!

Дуже дякую за надіслану Вашу книжку “Ночі”. Пробачте за спізнену відповідь: мене не було кілька тижнів в редакції, а замісника фактично не маю, тому й лист Ваш лежав нерухомо (нас у редакції всього два чоловіки, і ми до ідіотизму перевантажені).

Буду вдячний, якщо надішлете кілька своїх нових новель. Нам потрібні коротенькі художні речі, а особливо сюжетні, які так легко завойовують читача (завоювати читача – це тепер найважливіша для газети річ, бо інакше не витримаєш пореформенних труднощів).

Судячи по Ваших “Ночах”, моя вимога “сюжетности” є недоречна, бо у Вас переважає часом якась Стефаниківська манера (імпресіоністичний психологізм). Цікаво, як Ви таке пишете? Отже, чекаю від Вас новинок: як одержу, одразу дам щось до газети.

Чи не могли б Ви, між іншим, написати до “УВ” якийсь нарис (із сучасних Ваших спостережень психології і побуту)?

Ваш Ю. Дивнич¹.

*Продовження. Початок див.: Слово і Час. – 2017. – №12. – С. 61–77.

¹Дивнич Ю. – псевдонім Лавріненка Юрія Андріановича (1905 – 1987), відомого літературознавця, журналіста, дослідника “Розстріляного відродження”.

№2

[Лист технічно пошкоджений, розпливлося чорнило]

23.08.1972

Вельмишановний і дорогий Пане Флорук!
Сьогодні Ви телефонували до мене з Торонто в справі Вашої збірки оповідань, хотіли б, щоб я прочитав манускрипт Вашої збірки і потім вислав Вам мої враження і щоб я наперед написав Вам (мою згоду на висилку манускрипту Вашої збірки і т. д.).
Відповідаю таки зразу по нашій телефонній розмові. Для мене це просто радісна вістка...

Я постійно мріяв про Ваші оповідання. І, звичайно, радо перечитую уважно Вашу збірку та потім напишу Вам моє враження.

Чекаю від Вас пакет з манускриптом Вашої збірки. Не забудьте при тому додати Вашого листа з Вашими побажаннями і зокрема щодо терміну, за який Ви хотіли б мати манускрипт назад з моїми враженнями.

Чи влаштувало б Вас те, щоб я вернув до кінця вересня манускрипт? Це умовно, бо не знати, коли манускрипт дійде до мене. Також просив би Вас позичково вислати Ваше фото, щоб я міг його надрукувати... [Далі текст пошкоджено. – В. М.]

Ю. Лавріненко.

№3

Нью-Йорк, 22.09.1972

Вельмишановний і дорогий Пане Флорук.
23.08.72 р. Ви телефонували мені в справі Вашої книжки оповідань¹. Хотіли, щоб я написав Вам листа з потвердженням моєї згоди прочитати манускрипт Вашої книжки.

Того самого дня, 23.08.72, я такого листа Вам вислав.

Але досі від Вас нічого не чути. Нема ні манускрипту, ні листа від Вас. Я турбуюсь, чи не пропали ті речі (Ваш манускрипт і мій лист до Вас) на пошті.

Будьте добрі, напишіть мені в цій справі пару слів.

Манускрипту книжки Ваших оповідань я все ще чекаю. Надіюсь, Ви не перемінили свій план щодо книжки.

З глибокою пошаною і побажанням щастя в житті й праці Ваш Юрій Лавріненко.

P. S. Якщо я одержу Ваш манускрипт, то повідомлю Вас про одержання листом. Щоб Ви знали, чи дійшов манускрипт до мене і коли саме. Прочитати його постараюсь по-зможі зразу ж.

Ю. Л.

№4

Дорогий Олександрє Івановичу!
Дякую за дві нові книжки "Віршіє". Прийміть моє палке різдвяно-новорічне побажання, щоб з тими двома дальшими збірками лютих віршіє Ви позбулись усього того, як Ви пишете в листі за жовтень місяць, [що] "накипіло й наболіло на душі". Хоч біль – рушійне паливо двигуна творчости.

Щиро Ваш Юрій Лавріненко

21.12.1975.

¹"Ви телефонували мені в справі Вашої книжки оповідань". Ідеться про збірку прози О. Сморича "Буття. 16 нікому непотрібних оповідань" (Торонто, 1973).

Нью-Йорк, 19.03.76

Дорогий Олександрє Івановичу!
 Адреса Василя Барки:
 Mr. W. Barka
 UWA Resort Center
 Glen Spey, N. Y.
 12737

На жаль, адреси В. Лесича, що її Ви теж прохали подати Вам, не маю, телефонував в одне місце, щоб дістати, але безуспішно. Надіюсь, що колись пізніше і Лесичеву адресу зумію дістати. Тоді Вам надішлю окремою карткою...
 Надходить весна. Нехай прийде вона і на Ваш робочий стіл.
 Щиро Ваш
 Юрій Лавріненко.

Нью-Йорк, 10.05.1976

Дорогий Олександрє Івановичу!
 Виконую колишню обіцянку, подати Вам при першій змозі адресу Вадима Лесича¹. Він дав її мені для Вас:
 Mr. Wadym Lesytch-Kirshak
 2049 Black Rock Ave.
 Bronx, New York, N. Y. [,] U. S. A
 10473

Так він сам написав своє подвійне ім'я, сам сказав, що на конверті справжнє його ім'я Kirshak не доконечне. А Лесич його сталий псевдонім PEN-NAME.

Весна минає. Надходить літо. Чи думаєте поїхати десь на океан? На пляж? Для мене з моїм нездоров'ям океан – "must".

Бажаю щасливо народити чергове добре оповідання.
 Щиро Ваш Юрій Лавріненко.

Від Лариси Залеської-Онишкевич

15.09.72

Високоповажний Панє Флорук!

Не знаю, чи Ви запримітили у "Свободі" Чапленкову статтю² про Смотрича? Це, між іншим, не є перший голос в нашій пресі, який запитував, чому замовкла муза Смотрича.

Я довгий час не знала – що Смотрич вчив мене грі на фортепіані! Довідалась вже пізніше – і просила в Тані Ткачик, щоб купила мені Вашу збірку оповідань – бо здається така вийшла в Німеччині ще?

Чула я пізніше про Ваше замування мистецтвом фотографії – та все-таки шкода, що Ви зробили перерву в літературі. Чи це тільки буде коротка зупинка – поки довідуємось про скриту працю?

З привітом для Вашої Дружини і Вам Ваша бувша учениця Лариса Залеська-Онишкевич³.

¹ Лесич Вадим (Володимир Кіршак, 1909 – 1982) – письменник, журналіст, член ОУП "Слово". По війні оселився у Нью-Йорку.

² Адресант натякає на статтю В. Чапленка "Де дівся О. Смотрич і хто він?" (Свобода. – 1972, 2 серпня), у якій автор пише про Смотрича як такого, що давно помер.

³ Залеська-Онишкевич Лариса (12.05.1935, м. Стрий) – українознавець, літературознавець, доктор філософії Пенсильванського університету. 1954 р. закінчила Раєрсон Політехнічний інститут за спеціальністю "хімія" (1954), Торонтський університет, отримавши диплом бакалавра зі спеціальності "слов'янські мови і літератури" (1962) та Пельсильванський університет (1970, українська мова), у цьому ж університеті захистила докторську дисертацію на тему "Екзистенціалізм у модерній українській драмі" (1973). Навчаючись у Торонтському університеті, Л. Залеська-Онишкевич водночас брала уроки музики в О. Смотрича.

№2

15 січня 1977

Дорогий Пане Флорук!

Хоч дещо пізно, але менше щиро хочу подякувати за ласкаво висланий мені примірник Лірника.

Коли недавно в Гарварді нарікали про відсутність в поезії сатири – Ви рятуєте ситуацію, в цім випадку Вашою політичною сатирою зокрема. Приємно запримітити у Вас перехід до гумору також.

Якщо мені пощастить, постараюсь написати рецензію на цю збірку!

З найкращими побажаннями на 1977 рік, рік двох сімок, натхнення та доброї сили!

Лариса Онишкевич.

№3

27.02.73

Шановний і дорогий Пане Професоре!

Ваші дві збірки були для мене дуже милою несподіванкою. Я Вам щиро за них вдячна. А Вам, дозвольте рівночасно, і потеорезувати про них. У Ваших віршах майстрено задержана форма, лірична тональність. Дуже позитивне враження.

Прошу ласкаво прислати мені ще 2-й примірник (16 сторінок) і рахунок.

Бажаю Вам дальших успіхів. З Вашими здібностями до пера – гріх було б дальше не писати!

Щиро вітаю Вас і Вашу дружину.

З привітом

Лариса Онишкевич.

№4

12 жовтня 1974

Вельмишановний Пане Флорук!

Мені було дуже прикро, коли довідалась про нещасливий випадок Вашої дружини.

Прошу прийняти мої найщиріші вислови співчуття в цьому великому Вашому горю.

Рівночасно залучаю рецензійку на Вашу збірку – в Book...

З пошаною і щирим привітом

Лариса Онишкевич.

Від Олекси Ізарського

№1

4.1.48 р.

Вам і родині Вашій бажаю веселих свят і щасливого Нового Року! Натхнення й успіху в Новому Році бажаю Вам щиро!

Ваш О. Мальченко,

Мюнхен, Mühlbaunstr., 6.

№2

13.1.49 р.

В/ш п. Олександрє!

Як мені відомо, п. Мальченко все ще мешкає на Mühlbaunstr., і я радий був Вашому невеличкому листові й Вашому “невеличкому сюрпризові” – поки що тільки обіцяному.

Живеться йому – ну, як на наш час... Побічна робота відриває від літератури... Сумно трохи.

*Проте він і його родина вітають Вас і Ваших. Бажає Вам і в Новому Році здоров'я і плідної праці. Привіт!
Ваш О. Ізарський¹.*

№3

27.11.60 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Якийсь час тому Михайло Зеров-Орест² питає мене, чи я не знаю чого про Ваші нові, не друковані ще твори. А кілька днів тому я одержав листа від редактора Укр. літ. газети – з повідомленням про “добровільний кінець” УЛГ й народження з кінцем біжучого, початком Нового року “товстого” літературного журналу³. Тепер проза стає йому “дозарізно” потрібною. Тепер він боїться, що його підведуть старі співробітники, що не вистачить доброякісного матеріалу і т.д.

Отже, Іван Максимович Кошелівець просив надіслати йому Вашу адресу і просив написати Вам про його велике бажання: дістати Вашу згоду співпрацювати з задуманим ним уже давно, а тепер тільки реально запроєктованим на січень 1961 р. журналом, дістати щось Ваше уже для найближчого, для першого числа.

Звичайно, я теж приєднуюсь до його прохання – хоч і в ролі тільки Вашого давнього прихильника і знайомого з он яких часів... Не відмовте, дайте, надішліть...

Днями я закінчив переглядати річники “Нових днів” – перечитав усі Ваші там надруковані речі. Сила в них величезна і правда в них величезна! Тому-то Україна виглядає із Ваших новель реальнішою, ніж з усіх наших новітніх романів разом узятих, реальнішою, ніж на географічній карті...

Чи не можна зібрати їх в одному томі? Абсолютно виключено? Ви не мали б змоги видати їх у Німеччині?!

Що у Вас нового? Ферму купили чи ні?

Мені так приємно згадується Ваш затишний-затишний дім і наша розмова тим єдино приємним за мою минулорічну гутірку вчором, власне ніччю... Коли ж побачимося знову?

*Прошу щиро привітати від мене і моєї родини пані Олену і Ваших мам! Привіт!
Ваш Ол. Ізарський.*

Р. S. Від Волиняка я виписав книгу Ол. Курило “Уваги до суч. укр. літ. мови”, багато я там ще не вичитав, але наткнувся на справді жакливі, жакливі речі й першорядну дохлятину⁴.

№4

21.1.61 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Мені теж дуже-дуже хотілося б знову побачитися з Вами. Тоді б – у разі нагоди – мені б довелося сказати Вам ще раз, як мені жаль, що Ви не пишете і навіть переконані, що в майбутньому... Але я – ні, я не переконаний, що у Вас живе цілий світ наших передмість, що ці люди (цього світу) Вас не відпустять так легко на демобілізацію...

Але говорити про це легше (і не так боляче), як писати, як на самоті. Тільки ще одне слово з цього приводу (може безпідставне!) – мені здається, що ми проходимо ті самі кола переживань, що реакції наші душевні дуже схожі. Може, я помиляюся.

¹ Лист О. Ізарський виклав у гумористичному тоні, від другої особи. Автор листа радий обіцяному “невеличкому сюрпризові”. Очевидно, під новорічним “сюрпризом” О. Смотрич мав на думці надіслати Ізарському свою збірочку новел “Вони не живуть більше” (Ганновер, 1948).

² Орест (Зеров) Михайло Костюмович (1901 – 1963) – педагог, поет, перекладач, літературознавець.

³ Ідеться про заснування журналу “Сучасність”.

⁴ О. Ізарський натякає на працю Олени Курило “Уваги до сучасної української літературної мови”. О. Курило написала книжку, перше видання якої вийшло друком іще 1920 р. (47 с.). Обсяг книжки значно збільшився в другому виданні 1923 р. (до 118 с.). Остаточних обрисів вона набрала 1925 р., коли з'явилось третє видання обсягом 250 с., яке й набуло статусу одного з найкращих за всі часи підручників стилістики української мови. Саме на третьому виданні базувалися всі пізніші передруки (останній – 2008 р.).

У всякому разі – дякую за Вашого листа і, звичайно, за книжку. Дуже дякую, але все ж прошу написати мені вартість її, ціну. Вона ж бо була “замовлена” мною... Потім мені було жаль, що я потурбував Вас під “гарячу руку”. Та було пізно... Бачте, я можу бути “неделікатним”, щоб не сказати гірше.

Останніми часами я “почитував” низку книг київських. І що ж – жахає часом пласкість, підхід, тема, форма – мова. Учора читав “Крим” – альбом 1959 р. Мова наче “намішана” – 1/3 слів російських. Про фототехніку і друкарство уже й не кажу. Нижче нижчого все! А, знаєте, трохи читав Л. Первомайського і наткнувся на гарні речі, “гарний тон”, зокрема – на милі дитячі вірші. А в статті про Рильського він чеснув останнього і, здається, “поделом”.

Прошу привітати усіх Ваших, Вашу родину від мами, Бориса¹ і мене!

Вітайте п. Олену!!!

Ваш Ол. Ізарський.

Р. С. Сьогодні я Вам вислав невеличкий подарунок – книжку.

О, маю “монографію” про Світлицького². Ще не читав, але видання варварське.

№5

18.2.73.

Дорогий Пане Олександрє!

Позавчора отримав я Ваше чудове “Буття”, на велику мені радість. Величезну! Мені давно вже хотілося зустрітися з Вашою книжкою. Нарешті, після безкінечних років чекання, настала ця година: перед мною збірка Ваших новел, оформлена дддуже [так у тексті. – І. Н.] красномовно Я. Гніздовським. Він так добре, так впевнено схопив оці чорні й червоні “клякси” в житті Ваших героїв.

Щоправда, дорогий мій, уже в останньому номері “Нових днів” з’явилися три Ваші коротенькі шедеври. Але це – книжка. Її пролетів з нетерпінням. І сповнений вражень. В невеличкому томикові Смотрича вміщається великий світ! Вміщається страшенне буття нашої бідної Маросєї, чорт би її забрав.

Так от, дорогий мій, враження в мене від Вашої книжки найперші такі: всі Ваші новелети Ви нанизали “на письменника”. Цим Ви децю підкреслили, децю об’єднали в цілість. Зробили з новелет намисто. Зробили зі збірки... наче повість. – А я люблю циклічну побудову в поезії й прозі. Ця Ваша знахідка додала до цілості ще одно значення: підкреслила долю, життя творчої людини в суспільстві безпросвітної мізерії. Далі: в Вашій книзі чітко діляться новелі на старі і нові. На дві “техніки”. Старі, взяті в обруч нових, характерні описом епізоду, як також діалогом, з якого так і виблискують солінки світла, так і спалахують образи бідолашних, трагічних і страшних, героїв. Нові новелі інші: вони замість епізоду “підіймають” образ великого часу, вони, т. м., [так би мовити. – І. Н.] підсумкові. А крім того, вони ставлять на ноги героя. Вони є вдалою, звичайно, спробою не мозаїки, як це було в новелях ранніх, а малювання, обробки великих площин. Вони у Вас стали описовими. А не “діалоговими”, як це було в попередніх, давніх. Рідшим у Вас став афоризм, “афоризація” стала рідшою. Але іронії й сатири, дотепу досить у Вас і тепер. І заключень досить.

Ще помітно, що децю змінився кадр Ваших героїв. З’явилася, т. м., інтелігенція, мова зайшла частіше про мистецтво й музику. З давнього Вашого, нещадного, “штандпункту” [нім. точка зору. – В. М.]. В одному, дійсно єдиному пункті мені таке звертання автора до “культури” здалося, правду кажучи, навіть зайвим: те звертання до письменників... Ми, мовляв завинили перед... і т. д.

Тепер я візьму Ваші попередні книги й перечитаю їх. Але хочу враження від останньої з них, від нової, не змішати з враженнями від попередніх, тому пишу

¹ Борис – рідний брат О. Ізарського.

² О. Ізарський іронізує над брошурою українського мистецтвознавця Б. Бутника-Сіверського “Григорій Світлицький: нарис про життя і творчість” (Київ: Держ. вид-во образотв. мистецтв, і муз. л-ри УРСР, 1958. – 21 с.)

Вам ці кілька слів уже сьогодні, під свіжим враженням. І хочу сказати, що я радий появи Вашої книги, радий, що Ви пишете й друкуєтесь.

За сим, дорогий мій земляче, – ми ж зустрілися з Вами ще в Кам'янці! – найкращі побажання Вам і Вашій дружині!

Ваш Ол. Ізарський.

№6

2.9.75 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Це була для мене приємна несподіванка, приємніша від найприємнішої – вістка від Вас... у супровіді п'яти збірок Ваших поезій! Власне, пакет прийшов у супровіді...

Дуже дякую! Я читаю Ваші поезії (про писання котрих я не мав навіть зеленого поняття) й не поділяю Вашої думки про них, як про "поміи"¹. Навпаки, я думаю, що вони через вінця пульсують, розливаються почуттями біблійної навпрост розпачі й чорними думками з рідкими-рідкими просвітами віри в перемогу таки добра, напр., повороту додому не по-туристському, а справді.

Я думаю, що всі Ваші читачі, дотеперішні, всі, кому дорогі Ваші новелі, впізнають у авторстві цих віршів свого знайомого й любого автора. В новелях Ваших і в Ваших віршах той самий "краєвид" і ті самі герої. Також техніка відповідно зближена, в її основі лежить лаконізм і діловитість. Лежать велетенська зненависть і велетенська любов. Простота, так би мовити. Без зайвого все, без фальцету, без підбадьорювання й умовляння. В поезіях Ви кинули "на палітру" й грубість, лайку, яких Ви не вживали в новелях. Але все це у Вас "Функціональне". Все це ваше діло, одним словом.

Факт залишається фактом, що Ваші поезії, як і новелі, українські не лише за мовою, а за проблематикою. У Вас і Україна цілком українська, і еміграція українська аж тріскається.

Мені дуже цікаво буде довідатися, який відгук знайде Ваша поезія в читачів. Тим більше що Ви знали вже, кому Ви свої вірші посилаєте. Напишіть мені, як буде в Вас трохи вільного часу, й поділіться своїми думками про реакцію людей на Ваші вірші. Взагалі: напишіть пару слів. Я буду щасливий, як отримаю від Вас вістку.

І ще раз: дякую за пам'ять, за подарунок!

Ваш Ол. Ізарський.

№7

30.3.76 р.

Дорогий Пане Олександрє!

В суботу прийшли Ваші збірки 6–9 і Ваш лист. Дуже дякую за все це надіслане мені й за пам'ять. Ми ж з Вами дуже давні знайомі! Подумати тільки! Уже за тридцять років!..

Але щодо Ваших книжок, Ваших віршів:

Серед них зовсім немає пустих або байдужих, не зошитів, а окремих поезій. Вони творять абсолютну цілість і абсолютну спрямованість. Ваші й наші вороги зведені Вами до "точки", до крапки, до "дванадцяти", й Ви стріляєте в це місце з різних, з кількох позицій безнастанно й невблаганно.

Чудові в Вас вийшли "портрети", наприклад – народної артистки з песиком на руках. Гарний портрет і хахла в "Заповіді хахла".

Страшний пробивається сум на кожному кроці. Наприклад? – найвищий мент у книзі, ліричний, як авторові привидиться "сім'я весела та щаслива – тих, що в живих давно нема".

Дозволю собі виділити Ваш вірш "Для нас у них асортимент". В ньому схоплено всю складність "культурної політики" Есесерії щодо України. Та як!!! Це просто

¹ Адресант не поділяє самоіронії О. Смотрича щодо заниженої оцінки самвидавних поетичних збірок.

чудо – як... павутинка, фальшива надія волоском: з такою метою нам ще дозволяють українську книжку й півшколи...

Далі, щодо реакції на Ваші книжки. – Чому ж Ви не згадали статті Юрія Володимировича в “Сучасності”?¹ Ото й маєте реакцію! Якої ж Вам ще реакції!

Я сумніваюсь, щоб це були Ваші останні вірші. Думаю, що писання віршів у Вас буде наростати. Підстав для “складання вудок” немає ні об’єктивних, ні суб’єктивних.

Чому ж Ви пожаліли написати мені ще пару рядків, нічого не розповіли про свої справи?! Мені б хотілося знати, як там Ви поживаєте.

У нас усе крутиться довкола хвороб і медицини, особливо тяжко було в жовтні, восени, а це тепер от у березні.

Мої справи – нікуди. Роман мій “Полтава”² таки не друкується. Засох. І не маю змоги сам собі пособити.

Привіт від усіх нас, нашої “тройки”!³

Обізвіться, обзивайтесь!

Ваш Ол. Ізарський.

№8

7.11.76 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Четвертого листопада прибула до мене Ваша бандероля: “Лірник” з листом. Дуже дякую за увагу, за пам’ять! І Ваш лист, і Ваш подарунок були милі гості в нашій хаті, в моїй родині. Вашу книжку прочитано було всіма нами. Ваш лист був приємною несподіванкою!

Отже: “Лірник”.

Перш за все – він наскрізь тонкий, візерунок почувань скрізь вишуканий. По-друге, скрізь у книжці проглядає Ваше “Богоборство”, Ваша пристрасть, Ваша любов і зненависть.

По-третє – скрізь Ваші вірші нерозривно пов’язані з Вашими новелями. Вся Ваша творчість – це і є ланцюг... новель і віршів.

Скрізь у книзі прочувається течія, хоч дещо в ній надає книжці й лірнікового такту, інтонації. Скрізь у Вас цікаві знахідки. Інакше кажучи, Вам, на мою скромну думку, не можна кидати віршописання. Та Ви б у такому разі скривдили б і прихильників вашої Музи, а себе теж придавили б дуже прикрою мовчанкою...

Щодо Вашого коротюсенького листа.

Добре, що Ви опрацювали оповідання 74-го року! Чому б Вам не друкуватися в “Сучасності”? Я певен, що Кошелівець би зрадив такій нагоді. Коли б Ви хотіли переконатися в правдивості моєї здогадки, мого передчуття, то скажіть мені два слова – і я сам звернуся до К., запитаю його про це діло. Я певен при тому, що він негайно запросить Вас до співпраці. Ваші вірші (напевне, й оповідання) не схожі на реквієм.

Дванадцятого жовтня в Клівленді був Юрій Володимирович, і ми кілька годин проговорили про цікаві речі. Він цього року багато мандрував Азією й Європою –

¹ Ідеться про статтю: Ю. Ш. (Юрій Шерех). Про самвидав на іншому континенті, про ненависть, про новітню поезію і про інші речі і нації. – Сучасність. – 1975. – Ч.9. – С. 10-23, у якій автор, аналізуючи вірші О. Смотрича, зауважує: “Місце видання не позначене. Сторінки не нумеровані. На кожній книжці стоїть: Сам видав. Еміграція не має державних видавництв. У певному сенсі кожне видання – самовидання. Якщо це спеціально підкреслюється, це демонстрація. Виклик. Справді, чи яке-небудь з наших більш-менш усталізованих видавництв узялося б видати ці вірші? У Росії й російських колоніях самвидав карається роками й роками вилучення з життя. На еміграції автора, що порушує приписані табу, не посадять за ґрати... Поза тим вони [вірші. – В. М.] цікаві як демонстрація нових можливостей”.

² “Роман мій “Полтава” таки не друкується. Засох”. Означений твір О. Ізарського був надрукований в Україні 1999 р., на малій батьківщині письменника.

³ О. Ізарський у значення “тройки” вкладає сімейну опоетизовану ідилію самотності: мав на думці маму, себе і брата Бориса.

було що розповісти. Було про віщо говорити! Згадували й Вас. Він перший сказав мені, що Ви написали нову збірку поезій.

Ю. В. не знав, між іншим, що ми з Вами вже такі давні знайомі й приятелі.

Я зараз пишу книжку (нікому абсолютно не потрібну, ясна справа) й перекладаю прозу Рільке (теж потрібного нашим людям, як прошлогордній сніг). Не знаю ще напевне, чи вийде в світ моя книжка, романчик, "Полтава". А так у мене жодних новин. Старію, нидію.

Бажаю Вам усього доброго й гарного! І ще раз дякую за згадку, пам'ять!

Ваш Ол. Ізарський.

№9

27.4.77 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Мене надзвичайно обрадували Ваші новелі в "Сучасності"¹. Що за блискучі речі... Там є рядки, що просто проймають читача. Та я б Вам про це й не писав, не затримував би Вас, тим більше що Ви знаєте, як Ваші писання радують мене від самого початку світу, але ось прийшов лист від мого знайомого І. Коровицького, а він пише також про захоплення Вашими речами... Та не лише його захоплення, бо це теж уже не дивує мене, він Ваш поклонник від десятків років, а захоплення нових читачів, що звертаються до нього й розпитують про Вас і Ваші писання!

Отже, чудово! Я радий бачити Вас у "Сучасності". Справа тільки в тому, щоб Ви друкувалися там часто й багато! Бо Ваші новелі – то наша сучасність. Гірка сучасність України!

Отже бажаю вам усього доброго і гарного!

Ваш Ол. Ізарський

Р. С. Ваші новелі – іскряться, хотів я сказати. А правда Ваших новель – неісходима, нічим, ніяк не підкупна!

№10

24.11.77 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Я дуже вдячний Вам за листа про мою Полтаву! В ньому мені вчулася давня наша приязнь. Читаючи його, я невільно пригадав наше знайомство в бібліотечці посеред Кам'янця-Подільського.

Чи треба ж мені казати, що саме Ваша думка про книжку мені особливо дорога! Мені приємно, що Вам у ній прочулися наче знайомі події й знайомий типаж також. Найбільший для мене комплімент, якщо за описаним у книжці вузьким світком Вам прочувся світ великих подій. Якщо книжка, т. м., ГУМОВА чи багатогранна. Просто: якщо вона жива. Цього з мене досить цілком.

У всьому цьому є, на жаль, і другий бік справи: справжньої книги у нас і зараз немає кому читати. Мої читачі це поодинокі люди. І набереться їх у світі, я думаю, ... з десятків. До речі, половина моїх знайомих написала мені, що зараз не має часу або не має можливості книжку прочитати. Проте є в цій справі ще й третій бік (напевне, й четвертий...) справи: коли ж наші книжки пеклися вчасно, коли вільно й можливо було їх писати? Здається, що ніколи ще? Чи можна було? Чи ми хоч однією ногою вилазили колись з "кризи", смертельної? І коли нас надили зорі?!

Та воно й взагалі на світі так усе ліпиться. Той, що не ліпить горшків – має про це мистецтво, як нарочито, фальшиву уяву!

А Вам немає про віщо оповідати: Вам усе відомо з Вашої практики. Я, до речі, не знаю, що там Ви відіслали І. Кошелівцеві, але схильний до думки, що Ви пересолюєте, що там нічого не було поганого написаного. То може котрась з

¹ Автор листа мав на думці "Чотири оповідання, не позбавлені філософських узагальнень" О. Смотрича (Сучасність. – 1977. – №3. – Ч. 7-16).

пізно віднайдених і дрібних помилок розрослася в Вашій уяві. А прийде журнал з оповіданнями й Ви знайдете, що там усе в порядкуві. Це раз. А по-друге: якщо це й не те, що треба, то це тільки журнальний варіант твору. Журнал і є пробою для автора й для читача. Видасте книжку, – там уже не буде випадкових речей! Не переживайте, одним словом! І пишіть поезії! Це просто знахідка! Для мене особливо: я ніколи й не думав, що Ви – поет!

Отже, привіт! І найкращі побажання “на сезон”!

Щасливого Різдва, щасливого Нового Року!

Ваш Ол. Ізарський.

П. С. Я кінчаю, залишилося розділів з три, книжку Літо на озері¹. Як буде з виданням її, тяжко сказати. Трохи тут залежить від того, чи видавництво не зашиється з моєю “Полтавою”. Привіт! Дякую!

№11

1.03.79 р.

Пане Олександрє!

У “Сучасності”, 2, я прочитав Ваші Діряві вірші... Й не знаю, як висловити Вам своє захоплення, свою радість, своє зворушення. Не знаю, що в сучасній своїй поезії зачепило мене тонше й глибше від Ваших Дірявих віршів! І вибрати серед Вашої в'язанки окремі речі мені тяжко, бо це суцільна річ. Це

... чи не поема. Чи не... з поеми.

Чудово пасують одне до одного Ваша тема, Ваша НОТА і Ваша форма, Ваш відбір слів. Нічого зайвого і нічого не диво висловленого. Кожен образ, кожен рядок, кожна поезія – що краплі. Довершені, як довершені краплі. І коли все ж таки виділити щось у цій в'язанці, то хай це буде Христос, річ, у доброму, у найкращому розумінні слова, хрестоматійна. В ньому проглядає суть Смотрича як особи. Це крім усього іншого. Вчуваються Ваші інтонації. Інтонації Вашого голосу й інтонації душі.

Знаєте, я читаю Ваші Дірки так, наче розглядаю Ваші фотографії! Наче читаю Ваші листи!

І знову, і ще раз: дивна ця єдність – Ваших віршів і Ваших новель. Абсолютна.

А я колись чекав від Вас зовсім іншого: літератури “срібної доби”. Я ніяк не вірив, уже прочитавши й книжку Ваших новель, що ви до тааакої [саме так у тексті листа. – І. Н.] міри закорінені в своїй темі, в своїй “неонародницькій” філософії! А тепер я страшенно щасливий, що Ви саме такий, як Ви є. Як Ваші твори – суть.

Готуєте нові вірші для “Сучасності”? Для видання книжкою?!

... 19–20 листопада я був у Торонто. Дзвонив до Вас, але Вас не було вдома. Та ще я погано себе відчув (і з дому виїжджав, вилітав хворим, а, старий ідіота, не пішов до лікаря!), і таким чином лопнуло моє гостювання в Вашому богоспасаємому місті. А жаль! Мені вже хотілося трохи показувати, побачитися з людьми.

Бажаю Вам усього найкращого! Бажаю Вам успіху в усьому!

Ваш Ол. Ізарський.

№12

5.02.82 р.

Дорогий Пане Олександрє!

Ваш лист був для мене великою і дуже приємною несподіванкою! Дякую! Я знаю, як складається наше життя, й не зміг би на Вас розгніватися за мовчанку (мій романчик!), якби й “захотів”. А я ж маю до Вас добрі почуття й також дуже високо ціную Ваші – доступні мені – писання. Отже, нічого подібного! Ані крапельки не гніваюся. Я навіть забув уже, що послав Вам книгу. Крім того, дорогий мій, мені нічого не писали, й досі не написали, багато знайомих! Ви не виняток ні в якому разі!

¹ Роман О. Ізарського “Літо над озером” вийшов 1981 р. під маркою “Сучасності”.

Ваші враження від книжки цікаві мені, цінні. Важливо для мене знати, що Ви думаєте про мої писання, як Ви сприймаєте моє дивацтво – писання нікому не потрібних книжок.

Усе Ваше в “Сучасності” я читав. Але не знав, чи можна на все це відгукуватися. Боявся Вас потурбувати.

У нас дома зовсім негаразд. У нас на порядковій денному карети швидкої допомоги й лікарні.

Дорогий мій, чи я помиляюся, чи Вам у цьому році справді сповниться шістдесят років?!

Добре було б мені в даному разі помилитися. Коли ж ні, то дозволю собі побажати усього доброго.

Ваш Ол. Ізарський.

Від Якова Гніздовського

№1

30 листопада 1960

Вельмишановні панство, вибачайте, що аж тепер пишемо. По приїзді до Нью-Йорку я застаю так багато різних занять, жінка також, що нам не лишалося ні часу, ні спокою на листування. Також ми майже ніде не ходили, але бачились у спільних знайомих з п. Івахнюком, який тут недавно був. Оповідав і про Вас, і про “Покраківку”, яка лежала звалена вітром на траві, і її мусіли наново прив’язувати. Був тут також недавно п. Самчук, але я не мав можливості з ним бачитись: в той вечір, коли він мав доповідь, я був зайнятий.

Пригадуємо собі, а також пригадуємо Вам, що Ви планували відвідати Нью-Йорк під час різдвяних фортій. Ми будемо дуже раді Вас побачити, і тому я подаю Вам наш телефон, щоб по приїзді могли нас повідомити про Ваші відвідини, як колись на Покраківці¹. В надії, що будете вже вневдовзі в Нью-Йорку, а вже вам не пересилаю фото “Пшениці”, яке я Вам обіцяв. Фані просить, щоб нам привезли кольорову плівку Марі-Марти (під похиленим стовпом), ми хотіли б зробити копію і післати бабуням.

Ще хотів Вам сказати, що по приїзді до Нью-Йорку, мабуть, внаслідок зміни повітря, ми усі, з малою включно, поперестуджувались, і це досить довго тривало.

Надіємось, що Ви при доброму здоров’ї і що біля Вас усе гаразд.

Здоровимо Вас дуже щиро.

Ваші С. і Я. Гніздовські.

№2

25 липня 1961

J.Hnizdovsky

943 East 179 th st., Ap. 6

Bronx 60, N.Y.

Нова адреса від 1 серпня

Дорогі, пересилаю написаний на рольову дереворіз. Откривати обережно. Внутрі рольки приклеєне перо, яке Ви забули у нас. Гроші за цей дереворіз просимо не прислати. За попередній Ви заплатили повну ціну. Галерея бере від 33-50 %.

Ви мали щастя вибрати найкращі дні в Нью-Йорку. Тепер почалось гаряче і неприємно душно, і воєво. Стефа виїхала вчора з Марі-Мартою [дочкою. – І. Н.] на кілька днів поза Нью-Йорк. Повертається вже в п’ятницю, і нас чекає тоді пакування, перевіз і відмалювання нового помешкання. Будемо мати дещо

¹Покраківка – хутір біля селища Протон в провінції Онтаріо. Протон було з’єднано з м. Торонто залізничним сполученням. Селище процвітало аж до середини 20-го століття, згодом багато підприємств перенесено у великі промислові центри.

вигідніше, розлогіше помешкання. На випадок, коли б ще раз були в Нью-Йорку (якщо він Вас дефінітивно не відстрашив), могли б задержатися у нас. Ледве, чи я буду цього року в Торонто, якби був, подзвоню до Вас.

Надіюсь, що Ви гарно провели дальшу Вашу поїздку.

Здоровлю Вас дуже щиро.

Ваш Я. Гніздовський.

№3

24 серпня 1961

Дорогі,

оглядаючи Ваші фота, які ми одержали кілька днів тому, ми сміялись зі здивовання. Залучую *sovras delicti*: якраз кілька днів перед тим я навідував фламінгів, а слої-покриття того дерева я малював ще десь 1954 р. Це дуже погане фото, картина є темна, атож місце – тільки слої і листки, одні зелені, другі осінні. Неспроста назва цієї картини: життя і смерть. Залучаю це на доказ потрібних зацікавлень.

Нам також було дуже приємно Вас побачити і згадати Ваші милі відвідини в Протон, на які ми чекали.

Боюсь, що дереворіз затративсь, якщо Ви його досі не дістали. Я вислав його як друк, навішаний на коротенький рульк. Це був там маленький пакуночок, що міг дійсно, ще й як друк, затриматися. При нагоді вишлю Вам другий.

Не думаю, що зможу цього року бути в Торонто, навіть якби там була моя виставка, про що ще чекаю на вістку від п. Колянківського¹. Від 1. ц. м. ми уже на новому помешканні, турбот і праці було багато, і вони ще не покінчились.

Прийміть від нас найкращі побажання.

Ваш Яків Гніздовський.

№4

16 грудня 1961

Дорогі, картку Вашу одержали.

Від Колянківського довідався, що Ви набули у нього одну з моїх картин: Ви були добрий на початок з "вівцею". Уже майже цілий наклад (30) пішов, і галерея субберує зробити другий наклад. У Бостонському музеї вона дістала нагороду Музею – 100 доларів, і залучають до постійної збірки. Ще дістала нагороду в дорозі до Мосту – 25 доларів, крім того, куплено 16 відбиток. Вона (треба, мабуть, писати з великої букви) була репродукована у трьох бостонських газетах. Ви, мабуть, добрі на руку.

Здоровимо щиро: С. і Я. Гніздовські з Марі-Мартою.

№5

19 грудня 1962

Дорогі п.п. Фльоруки,

ми вже Вам з дороги писали і з того самого мотелю, де Ви жили. Ми гарно накрутились через *Norfl Shore*, через більш як тиждень, потім попали у Млин (Нью-Йорк), який нас дотепер меле. Слідуючих вакацій Фані вибирається з малою до Франції, а я десь (може, гостинно і в Канаді) перебуду вакації. Початком січня п. Колянківський уладжує виставу моїх дереворізів і рисунків. Ви згадували, що

¹ Колянківський Микола Спиридонович (19.06.1912, с. Панівці, нині Борщівський р-н, Тернопільська обл. – 28.10.1985, Торонто, перепох. у с. Гермаківка, означеного району і області) – журналіст, письменник, літературознавець, культурний діяч. Був редактором щоденника "Краківські вісті", тижневика "Час" у Німеччині. З 1949-го – у Парижі, видає український журнал "Ми і світ". У 1955 р. переїхав до Канади. У літературі визначився як письменник-гуморист (писав під псевдонімом М. Точило), автор збірок "Бомби на весело", "Амбасадори", "Товпа" та ін. Якова Гніздовського привернула постать Колянківського, який 1957 р. відкрив у м. Ніагара-Фоллс (Онтаріо) першу картинну магазин-галерею "Ми і світ". У 1970 р. біля автотраси спорудив будинок для однойменного музею, розмістивши в ньому чимало творів провідних українських митців.

маєте знайомого фотографа, Ви й показували деякі фота його роботи. Якби він погодився, я був би дуже радий, коли б він зміг зробити мені фото з дереворіза "Поле" (це з того рисунка, який я зробив на Покраківці) і "Будяк", також звідти. Фото, яке я міг би потребувати, повинно мати довший бік біля 10 інчів, яке встиг тут сфотографувати. Мені потрібно було б по 3-4 копії. Хай подасть умовини. Як біля Вас? Коли думаєте приїхати до Нью-Йорку?

Бажаємо вам доброго Нового року і веселих свят.
Стефа, Яків і Марі-Марта Гніздовські.

№6

30 березня '63

Дорогі,

Я був так перевантажений різними справами, що аж тепер хочу Вам подякувати за листа, а передовсім за фото, яке ви мені вислали.

Я вірю, пане Олесь, що якийсь журнал радий був би це фото зрепродувати. Під першим враженням, я навіть збирався його сам вислати, але боявся зробити злий вибір журналу: думаю, що Ви це повинні зробити. І гонорар би дістали!

Задуєте про можливість приїзду до Нью-Йорку на Великдень. Ми були б раді Вас побачити. Зголосіться до нас зараз по приїзді, могли б спільно зробити прогулянку по або поза Нью-Йорком.

Прощаємо Вас і до можливого побачення.
Ваші Стефа, Яків і Марі-Марта.

№7

17 липня 1964

Шановні п.п. Фльоруки,

цього року ми маємо намір перебути приблизно три тижні в Канаді, очевидно на Покраківці, і були б раді з Вами побачитись. Ми, очевидно, не маємо права запрошувати Вас на чужу ферму, але, думаємо, що ви не будете мати труднощів таке запрошення дістати від власників.

Виїзд маємо з Нью-Йорка 21 липня, і пізно вечором (того самого дня) думаємо уже бути в Торонто. В залежності від плянів п.п. Івахнюків¹, через день-два ми думаємо поїхати до Протон і там сидіти. Не знаємо, які Ваші пляни, але нам буде дуже приємно з Вами побачитись.

Широ вітаємо. Яків Гніздовський.

№8

5 березня '72

Дорогий пане Олесь,

щоб не відкладати, я відразу подзвонив до М. Лебеда, він, мабуть, відсипав подорож з Торонта, бо був заспаний (хоч що це за подорож, коли літаком це ближче, як від нього до Бруклін); я дістав такі інформації: переслати текст до ред. Б. Кравцеву на адресу "Прологу" Prokog, 875 West End Avenue 14 B New York, N.Y., 10025. Він як редактор прочитає і буде з Вами в контакті. Книжка також могла б іти частинами чи уривками в "Сучасності". Це підтверджує Вашу першу думку переслати текст Кравцеву.

¹Покраківка належала подружжю українських меценатів – Надії (Ружицькій; 1906 – 03.11.1987, Торонто) та Антону Івахнюкам. Дружина працювала хірургом, чоловік займався бізнесом і журналістикою. Антон Івахнюк (25.01.1906, с. Сморгів, нині Радехівський р-н, Львівська обл. – 27.05.2001, Торонто) до Канади переїхав 1948 р., де заснував газету "Гомін України", що виходить досі, був членом редколегії "Літопису УПА". У 1960-х роках для розвитку кафедри українознавства при Оттавському університеті виділив сто тисяч доларів. Художник Я. Гніздовський (1915 – 1985) особисто знав Івахнюків, що підтримували його творчість. О. Сморчич разом із родиною Гніздовського гостював на хуторі Покраківка влітку 1960 р.

Я хотів би додати мої спостереження: мені здається, що вони ("Сучасність") видають книжки ще найбільш дбайливо. Це було б все, тепер запакуйте рукопис і "пускайте машину в рух".

Ваш Яків Гніздовський.

№9

Неділя, 23 грудня '72

Дорогий пане Олесь, на добре чи на зле, я ніколи не придержуюсь шкіца, дав трошки вище цілий текст, також залишені місця виповнив і тим трошки приблизився до вишивки (на добре або на зле, очевидно). Зазначив, що має бути червоне, решта – чорне. Можете друкувати на of white папері, але на еластичному, щоб не ломався. Могли б обкладинку повторити на задній сторінці: для економії можете ушити ту саму клішу, друкувати рівночасно на першій і задній сторінці. З рисунка побіч буде все ясно.

На кінець вибачаюсь, що моє спізнення може припізнити появу книжки, але Вашого листа дістав аж вчора, повернувшись з Європи.

Всього добра в 1973 для Вас і для п. Олени.

Ваш Яків Гніздовський.

№10

4 квітня 1973

Дорогий Олесь!

Вибачайте, що аж тепер повідомляю про одержання Вашої книжки. Фані принесла мені її до лікарні (нічого серйозного – тільки "чек"), і вона мені дуже уприємлила мій побут. Тому що мій сусід вже пореагував на ніщо, а міг вголос сміятися, перечитуючи Ваші оповідання. Гратулюю Вам!

Я дуже активний (читайте, трачу багато часу), тільки повернувся з Клівленду, де Союз українок урядив мою виставку. Це одна з напівмистецьких-напівпросвітницьких імпрез, від яких щораз важко відмовитись. Вони постарались, що ця виставка через цілий місяць буде в одній з бібліотек. Мабуть, чули, що Winnipeg Art Gallery зорганізував мою об'їздну виставку (30 дереворитів), що буде показана через цілий рік у різних містах Канади.

Наші гворять про вакації і про Протон. Тоді б і до Вас заїхали (очевидно). Це було б десь аж в серпні. Вітайте п. Оленку.

Щиро Ваш, Яків Гніздовський.

№11

14 серпня 1985

Дорогий п. Олесь,

я Вам вдячний за Ваш телефон не тільки тому, що він нам пригадав спільно переведені вечірні години, чи не найприємніші на фермі Івахнюків у Протоні, але передовсім тому, що я мав можливість ближче зазнайомитись з Вашими віршами, хоч дещо з того я вже читав перед тим, я прочитав їх із захопленням. Не пригадую собі, чи я читав щось сильніше, а при тому більш замкнене у кристалеу форму, як Ваша Балада, чи Марія. І навіть ті, немовби випадкові вірші – усі насичені глибокими почуваннями і потрясаючими образами.

Що мені з тої навали образів вибрати як символ Вашої збірки поезій "Ужинок"? Мені бачиться і лірник, і ліра без лірника, і церква давно без хреста, до якої прибита таблиця "Кіно", і лірник під нею. Я, може, й повернуся до чогось з того, може, до самої ліри? Останнє прийшло мені до голови сонце, що спустило сльозу над пшеничним полем... Приблизно так: [далі в листі адресант подає ескіз малюнка

до обкладинки поетичної збірки “Ужинок” О. Смотрича, що побачила світ 1985 р. у видавництві “Сучасність”. – І. Н.]

Напишіть, що думаєте про це. Може б, Ви піддали мотив, який Вам бачиться як найбільш характерний Вашій збірці? Буду Вам вдячний за Ваші субвенції, навіть такі, про які Ви не маєте певности, чи їх можна перекласти на зорову форму.

В очікуванні на Вашу відповідь, щиро вітаю.

Ваш Яків Гніздовський.

Р. С. Це новий знак “Сучасности”, який їм недавно зробив, я його вперше уживо на Вашу збірку.

Від Богдана Бойчука

№1

Ріго-Park, 23.4.85

Дорогий Пане Смотрич!

Зтягнувся я з відповіддю, бо був дуже зайнятий, крім того, Ваша збірка, яка набирається в Мюнхені, мала бути готова для коректи місяць тому назад, тож хотів Вам її послати для перегляду. Але... п. Кошелівець, високо оцінивши цю збірку в листі, позашляхово впхав книжку своїх споминів і книжку поезій своєї жінки Емми. І таке буває... Я тут роблю крик і думаю, що вскорі це якомсь компромісово наладнається.

Дякую за “Ночі”, “Вибране”¹ та “Буття”. Це мені дало перспективу до Вас та до Ваших поезій (до речі, Ваша остання добірка йде в подвійному 7-8 числі). Читаючі “Ночі”, я був децю розгублений, бо ця проза включала багато образів, метафор, які не характерні Вашим поезіям. На Ваш стиль вона була за декоративна.

“Вибране” вже більше в Вашому стилі, тут уже більша сукупність чи стислість мови та драматизм (який був теж у Ваших ранніх поезіях). Мені подобалися “Гість”, “На кладовищі”, “Ранок” і дуже сильна п’єса “Син”.

Щойно “Буття” мовно в гармонії з Вашими останніми поезіями – іронією, гумором, перетворенням буденностей у мистецтво, лаконічністю мови. Мені подобались: “Подарунок”, “Родинне”, “Живеш, як можеш”, “Останній бастион”, “У присмерку”, “На мансарді”. Дуже цікаво, як виглядала б Ваша проза після останнього періоду поезій? Попробуйте!

Щиро вітаю, Б. Бойчук².

№2

Ріго Парк, 16.7.85

Дорогий Пане Смотрич!

Ваша “Клавка” мені подобалась – особливо останній рядок: “І Клавка усміхнулась”. У трьох словах увесь зміст новели! Обов’язково використаю в “Сучасності” (їй таки далі заохочую Вас до прози). “Невеликий цикл невеликих віршів” – надсилайте, будьте надокучливі. В цьому два позитиви: я матиму причинність прочитати і цикл не пропаде, тобто не буде друкований в іншому журналі.

Нарешті прийшла коректа Вашої збірки. Я просив послати Вам одну копію, одну мені. Отже, зробіть коректу (я робитиму паралельно) й пошліть мені.

Чи Ви маєте щось на увазі з обкладинкою? Якщо ні, я попрошу Пролог замовити тут.

Ви бажали мені “кращого гумору” – він покращав з приходом Вашої збірки.

Щиро вітаю Вас!

Б. Бойчук.

+

¹ Прозова збірка “Вибране” О. Смотрича вийшла друком у Торонто 1952 р.

² Бойчук Богдан Миколайович (11.10.1927 – 10.02.2017) – письменник-модерніст, член Нью-Йоркської літературної групи, ОУП “Слово”, НСПУ. Прихильник і популяризатор творчості О. Смотрича.

Дорогий Пане Смотрич!

Як я Вам згадував, ми наново набрали Вашу збірку – зроблена вже книжка, я оце перевірів усе (надіюсь, що впорався з друкарськими чортиками, хоч з тим народом ніколи не знаєш, чи позбувся їх).

Наш покійний Гніздовський зробив дуже добру обкладинку – це, мабуть, його остання. А жаль.

Отже, все на добрій дорозі, збірка скоро буде готова. Скільки авторських примірників Ви хотіли б дістати?

Роблю теж заходи, щоб дістати статтю про цю збірку (і Вашу творчість взагалі). А вас попрошу “зробити заходи” й підготувати для Сучасности добірку нових поезій з цієї нагоди.

Щиро вітаю Вас,

Б. Бойчук.

Дорогий Пане Смотрич!

Щиро дякую за добірку. Копію з оригінальною власноручною присвятою передам пані Гніздовській – в неділю буде його одноденна поминальна виставка.

Мені ці найновіші речі дуже подобаються – оте співжиття іронії й ліричності. Поміщу її з появою книжки. В міжчасі Гриць Грабович ентузіастично погодився написати статтю¹, я посилав йому всю Вашу творчість – думаю, що вийде все добре й незвичайно!

Я не маю під рукою Вашої збірки (все уже в Пролозі), але я майже певний, що вірш “Ніхто не бачив і не чув, чи бабина молитва щира” був поміщений у збірці. Я Вашу поезію напам'ять знаю...

Наближаються свята, тож бажаю вам щастя і всього добра, тобто нових поезій.

Щиро вітаю,

Ваш Бойчук.

Дорогий Пане Смотрич!

Щиро дякую Вам за надіслані матеріали – вони піднесли мене понад щоденності і я розкошував з ними цілий тиждень.

Добірку “Ще кілька варіацій на ті ж самі теми” я хотів би помістити в “Сучасності” з оглядом Вашої творчості. Може, мені також пощастило б побувати в Торонті й записати розмову з Вами. Я ось дзвонив до проф. Шевельова, щоб він такий огляд написав. Він цінує Вашу творчість і радо зробив би це, але має на голові чотири проекти й не може цього тепер зробити, хіба що восени. Я подумаю, може, попрошу когось іншого – на всякий випадок орієнтуємось на осінь.

Питаєте, чи “Ужинок” “варто видавати окремою збіркою чи ні”. Як знаєте, я не щедрий на похвали, але думаю, що ця ваша збірка, без сумніву, – одна з найцінніших і найкращих за останні два десятиліття років. Я захоплений і вірю в неї. Вскорі, як трішки оговтаюсь з всякими проблемами, зроблю декілька опій цієї збірки, дам Гуцалюкові²

¹“Гриць Грабович ентузіастично погодився написати статтю”. У ній Г. Грабович аналізує творчість чотирьох українських поетів: Олекси Стефановича, Олега Зуєвського, Богдана Рубчака й Олександра Смотрича. Див.: *Grabowicz G. The voices of Ukrainian emigre poetry // Canadian Slavonic Papers.* – 1986, черв. – № 2 (28). – С. 157–173.

² *Гуцалюк Любослав Михайлович* (02.04.1923, Львів – 16.12.2003, Нью-Йорк) – живописець, графік і мистецтвознавець.

або Соловієві¹, щоб зробив обкладинку, а тоді звернуся до в-ва Прологу. Думаю, що вони приймуть. Як не приймуть, то напевно зреалізує її Едмонтонський чи Торонтський університет. Але я більше, ніж певний, що Пролог погодиться видати.

Перечитавши три Ваші “сам видавні” збірки, я згодний з Вами: вони написані в іншому тоні; багато речей Вас боліло, і Ви просто кричали. Одинок поезія “Хтось, кажуть, чув, як мати Божа” з третьої збірки справді належала б до “Ужинку”. Вибачте за розхристаність, але я переетомлений.

Отже, якщо Ви згодні, я почну видавничі заходи з “Ужинком”. Добре?

Щиро вітаю Вас! І пишіть!

Богдан Бойчук.

№6

[На фірмовому бланку “Нью-Йоркська група”]

12.5.1989

Дорогі Колеги!

Розуміючи вагу духовного зв'язку і творчої співпраці української діаспори з Україною, ми рішилися на особливий крок. З рамени Нью-Йоркської Групи ми домовилися з видавцем Маріяном Коцем² публікувати кварталник літератури, музики, театру й мистецтва, який виходив би регулярно, починаючи від січня 1990 року.

Ми плянуємо редагувати цей журнал спільно з нашими колегами з Спілки Письменників України, мати спільну автуру і спільне формування.

Назва журналу і склад редакційної колегії будуть встановлені в порозумінні з письменниками на Україні в наступних місяцях.

Поскільки до січня близько, а редакційних, організаційних і адміністративних проблем багато, найважливішою проблемою під цю пору – зібрати матеріали до першого і другого чисел. Тому просимо Вас дуже й особливо допомогти нам матеріалами, які можна надсилати на повище подану адресу Нью-Йоркської групи.

Важність цього почину всім нам аж надто болюче зрозуміла.

З щирим привітом,

Богдан Бойчук.

Дорогий Пане Смотрич! Як бачите, не буде Вам від мене спокою!.. Дуже хотів би мати ваш цикл, присвячений Гніздовському. Я дав би тоді до числа репродукції Гніздовського.

Привіт!

(підпис)

№7

16.6.89

Дорогий Пане Смотрич!

Щиро дякую за “Ліричні фрагменти” і “Ностальгійне”. Радо використаю обі добірки в різних числах. “Ліричні фрагменти” тяготиють ще стилем до останньої збірки.

Мені особливо подобалось “Ностальгійне”. Воно має делікатнішу тканину й тон – тим-то й інакше від Вашого попереднього доробку. Вражають глибоко метафізичні елементи (“з життя людського вигнаний Всевишній”) та звукова композиція. Йдете, отже, вперед; а це для кожного поета маленьке чудо.

Ще раз дякую й щиро вітаю Вас!

Б. Бойчук

Р. С. Якби Вас теж взяло на прозу – не ховайтеся з тим...

¹ Соловій Юрій (1921, м. Старий Самбір, тепер Львівської обл. – 23.04.2007, м. Рутерфорд, США) – український художник-графік, есеїст. Про Л. Гуцалука, Ю. Соловія йдеться в книжці Б. Бойчука “Спомини в біографії” (Київ, 2003).

² Коць Мар'ян (1922–2011) – меценат, видавець, культурний діяч дав згоду на видання журналу “Світо-вид”.

Дорогий Пане Смотрич!

Радію, що творите нове "маленьке чудо", і надіюся, що дозволите познайомитися з ним.

Ми щойно повернулися з дружиною з Києва. Пізнали там духові висоти й болючі низи. На загал же майбутнє України розглядаю оптимістично.

З журналом пощастило – ми домовилися з Спілкою Письменників видавати спільний кварталник "Світовид", створили спільну редакцію і плянуємо друкувати паралельно тут і в Києві. Є ще деякі легенькі перепони, але з таким авторитетним попертям, як маємо в Києві, їх легко вдасться побороти.

Перше число вийде в січні-березні 1990 р., тобто досить скоро. Хочу присвятити його Гніздовському, то й використаю Вашу добірку, дам теж репродукцію листа Гніздовського до Вас. Матеріяли приходять дуже добрі, тож є надія на добрий журнал. Йде справді про те, щоб створити другий фокус орієнтації й відвести трохи уваги від Москви. Йде теж про те, щоб створити творчий діалог на вищій площині. Отож гострїть перо.

*Щиро вітаю Вас,
Богдан Бойчук.*

Дорогий Пане Смотрич!

"Віршовані ескізи" дістав і з великим задоволенням прочитав (навіть двічі!).

Читаючи, я весь час думав про Пруста. В цьому ескізі панує наче прустівське "згадування речей минулих". Цикл дуже добрий. Мені впали в око вишукані, ледь помітні рими, гра подібно-звучних слів та гумор.

Ми могли б використати це в "Світо-виді" (але перше піде Ваше "Ностальгійне").

Я дав копію Ігорю Римаруку (він працює у видавництві "Дніпро") для ознайомлення.

Цикл сам собою замалий, щоб хтось друкував книжкою, мені здається. Я порадив би Вам почати комплектувати більшу збірку з недрукованих і ненаписаних ще поезій. Я тоді зарекомендував би її М. Коцю. Може, щось і вийде. Якщо б, дав би Бог, така збірка мала друкуватись в Києві (Коць відвіз туди свою друкарню), то її варто було б пізніше доповнити вибраними віршами.

Зрозуміло, що я сам не маю багато "до балакання", але попхати часом можу успішно.

*Вітаю Вас щиро!
Б. Бойчук.*

Дорогий Пане Смотрич!

Щиро дякуємо за чудове "Ностальгійне".

Вашу добірку давніх віршів передав Ігорю Римаруку, щоб десь пропхав їх. Побачимо, що з того вийде.

*Веселих свят!
Б. Бойчук.*

Дорогий Пане Смотрич!

Телефонував до Вас кількома наворотами, навіть у середу, тобто вчора (9 і 11 год.), – та Ви десь безнастанно й безнадійно гуляєте...

Залишив Ваші матеріали в журналі “Дніпро”. Не знаю, що з того вийде, бо журнали виходять спорадично, нерегулярно (через брак фондів і паперу), місцеві письменники не мають де друкуватись – іншими словами, журнали завалені матеріалами і т. д. і т. д. Тож шанси діаспорних авторів “драстично” маліють. Але й це переживемо.

Мав багато цікавих спостережень, але задля цього будете мусіли телефонувати, на відміну, до мене...

Голова Спілки письменників України Мушкетик передав Вам запрошення вступити до СПУ. Якщо Ви згодні вступити, то напишіть прохання до СПУ, щоб прийняли Вас в члени, дослівно два рядка, і пошліть мені. А я передам до секретаряту Спілки.

Йду на пенсію! Оце й трагедія, от і дожився!

Щиро вітаю Вас,

Б. Бойчук.

29.1.1993

№12

Дорогий Пане Смотрич!

Пробував додзвонитись до Вас, але нічого не вийшло. Тому мушу вдаватися до крайностей – писати листа.

Сердечно дякуємо Вам і Вашій дружині за таку щедрю (і милу!) поміч для “Світо-вида”. Тяжко воно, тяжко, але ми робимо те, що ціла Україна робить – стогнемо, але тягнемо.

На Україні невесело. Біда не тільки в партократах, але й наші хлопці не дуже гарно поведуться. Дістаю багато нарікань з України, особливо молодих. Але що вдієш. Нема України на кого опиратися.

З щирим привітом,

Б. Бойчук.

№13

16.8.2004

Дорогий Пане Смотрич!

Приємно було розворушити Вас і почути від Вас. “Блокнотна лірика” мені справді подобалася. Зроблю (коли трохи оговтаюся з усякими проектами) добірку й пошлю до “Кур’єра Кривбасу”².

Але це тільки півпроблеми. Пані Людмила Тарнашинська, прозаїк і літературний критик, захопилася Вашою прозою і хоче зредагувати чи підготувати книжку Ваших прозових творів.

Тож конечно (і скоро!) зберіть свої недруковані твори й пошліть мені.

Пані Тарнашинська не має фондів на видання (буде шукати спонсора), але, як вона каже, коли книжка готова, то завжди знайде видавця. Це абсолютна правда! Знаю це з власної практики.

Як здоров’ячко? Я тут трішки “збожеволів” – видав: “Вірші кохання й молитви”, роман “Дві жінки Альберта”, “Спомини в біографії”, а щойно вийшла друга книга “Три романи”. А це далеко не кінець моїм затіям.

Сердечно вітаю, Б. Бойчук.

Вступна стаття,
підготовка текстів листів та коментарі
Віталія Мацька, Інни Нікітової.

Отримано 15 січня 2017 р.

м. Хмельницький

¹Б. Бойчук був головним редактором “Світо-Виду”, сторінки якого охоче надавав для творів О. Смотрича, за що дякує авторів, заохочуючи так до подальшої співпраці. У листі (27.03.2016) до В. Мацька писав: “Дуже приємно, що Ви турбуєтесь спадщиною Смотрича. Зрозуміло, що я дозволяю на публікацію моїх листів до нього. До речі, в мене є папка творів Смотрича, які він послав мені. Тримайте це на увазі”.

²Вірші О. Смотрича п.н. “З блокнотної лірики” надруковано в журналі “Кур’єр Кривбасу” (№ 184) в березні 2005 р.